

Муниципалдыг бюджеттиг албан чери Тыва Республиканын
Овур кожууннун Геннадий Тумат аттыг уран-чуул тову.
«Тос карак» улусчу ужур-чанчылдар болгуму.

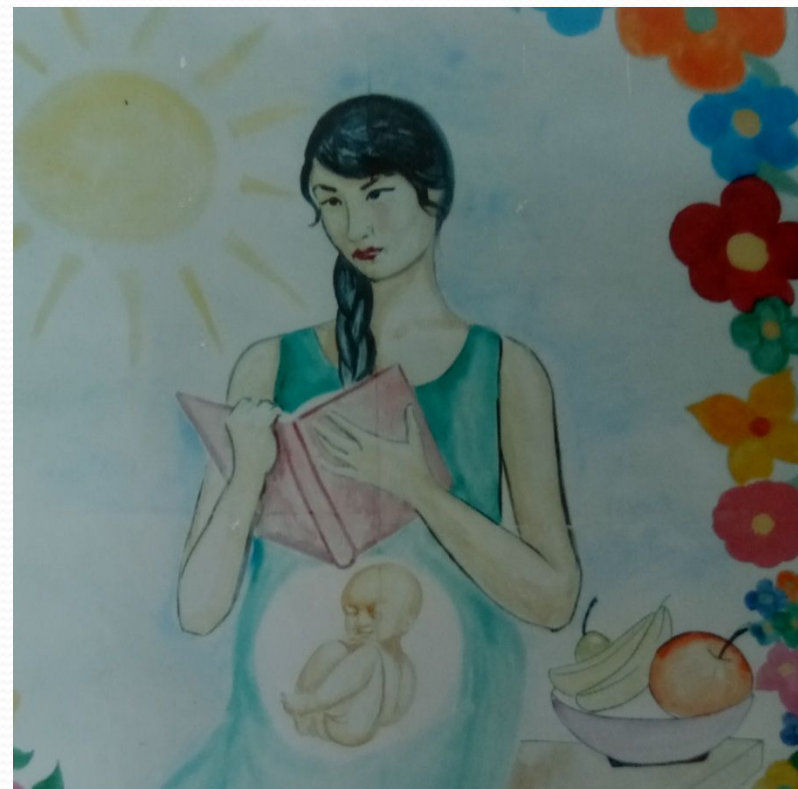
Презентация «Сааттыг ие»

Белеткээн: «Тос карак»
болгумунун удуртукчузу
Монгуш С.С.

Хандагайты
2022 ч.

Сааттыг ие – эн чараш овур-хевирлиг болур.

Сааттыг иелернин иштики сагыш-сеткили ала –чайгаар оожум, дувурел чок болгаш арыг чаагай болуру кайгамчык. Чаш толду ижин иштинге 9 ай кадаглап, камгалааш, чырык черге бодарадыры дег улуг аас-кежик чок. Оон уну делегейнин ол -бо булуннарынга чангыланып, бургандан чаяттынган овур-хевири иенин чурээн шимиредир кыйбыннады чырыдыптар.

Тыва кижиге чаш тол дээрге бургандан хайырлаан кончуг улуг аас-кежи болур. Чаш тол – бузурелдин, чоннун амыдыралынын узуктел чогунын бадыткалы. Бурун шагдан тура огбелеривис иштиг херээжен кижини кончуг хундулээр, хумагалаар камнаар чораан. Чуге дизе иштиг херээжен кижилерден бодунун онза байдалы-биле ылгалып, чаа чуртталганың чаякчызы болуп чоруур. Тывалар кижиниң байы ажы-төлүндө деп санап, иштиг иеге онза камныг хамаарылгалыг турган. Ынчангаш иштиг херээжен кижиниң кадыкшылынче улуг кичээнгейни салып чораан. Чүге дээрге кадык авадан кадык төл төрүттүнер дээр-ле болгай. Ынчангаш тыва чон бурун шагдан тура иштиг херээжен кижини кандыг-бир багай чүвеге таварышпазын дээш, ооң сагыш-сеткилин болгаш мага-бодун багай чүүлдерден камгалап, ие кижиниң иштиг турар үезинде сагыыр хоругларын даңзылап доктааткан:

Иштиг херээжен кижинин сагыыр ужурлуг ёзулалдары

- Иштиг-сааттыг кижиниң дилээн чүвезин албан бээр чораан, оон башка ол ымзаны бээр, харындаа эмии ыжып болур.
- Арагалап, таакпылап болбас, чүге дээрге арага болгаш таакпы төрүттүнер чаш төлдүн кадыкшылынга хоралыг. Кижиниң кадыкшылынга арага болгаш таакпының хоразы улуг дээрзин бүгү делегейниң эмчилери бадыткаан.
- Келир үеде ие болур кижини хөй кижини чыылган черже барып болбас. Ылаңгыя чок апарган кижиниң сөөлгү оруунче үдеп турар черинче, ол ышкаш орнукшудулга ёзулалынга киржиң болбас.
- Аар ажил кылбас, аар чүве көдүрбес. Бодунга хала чок болгаш кадыынга тааржыр чиик ажилды кылып болур. Сергек болгаш шимченгир херээжен кижини чиик божуур. Шуут ажил кылбайн олуруптар болза, иштинде чаш төл эртер өзүп, кили улгады бээр. Ындыг таварылгада бергедежиң чиигээр.
- Төрүттүнемээн чаш уругга идик-хеп белеткеп болбас, эмин эртер чиигээр манавас. Чырык өртемчейже кээр дээн кижини бодунуң үезинде моорлап келир.
- Эзер чок аътка халдып база аъттыг кижини артынга ушкажып болбас. Божуурда бергедежиң болур, уруг сырты саадап болур.
- Орай-дүне чааскаан үнмес, ырак чер чорбас. Караңгыда хөй чүве көргөш иштиг ие коргуп болур. Хенертен коргуушкун иштиг кижиниң сагыш-сеткилиниң байдалыга багай салдарлыг болур.
- Будун доңуруп болбас.
- Хорадавас, ыглавас, кылыктанмас, бак сагыш тутпас, аас-дыл кылбас. Иштиг ие кижиниң сагыш-сеткилиниң байдалы иштинде чыдар чаш төлүнге салдарлыг. Ынчангаш хөңнү чок кижилер-биле харылзаа, чугаа тутпас, аас-дыл үндүрген улус чанынга туруп болбас.

- Аргыттынып, дааранып болбас, ине-хендир тутпас. Чүге дизе ижин иштинде чаш төл авазының кылып турар кылдыныгларын өттүнүп, шимчеп турар болур. Ынчангаш авазы дааранып, аргыттынып эгелээрге, чаш төл ооң аайы-биле хөй шимчээшкиннерни кылып, бодунуң хирнинге ораажып болурунуң айыылы бар.
- Хымыш, калгак чылгавас. Чүге дизе төрүттүнген төл тас кылдыр төрүттүнүп кээп болур деп чугаалар турган.
- Ижин иштинде чаш төл аажок шимченгир болур болза, өпей ырылары ырлаары кончуг таарымчалыг. Иезиниң ижининге тургаш-ла өпей ырылары дыңнап өскен уругларда каржы сеткил чок, буянныг, эки кижилер болур.
- Иштиг херээжен кижини бодунуң иштинде чаш төлү-биле көзүлбес быжыг харылзаалыг болганда, бодунуң сагыш-сеткилин оожургадып, бодунуң сагыш-сеткилиниң байдалын черле муңгаратпайн, долгандыр турар бойдустү магадап, чараш чүүлдерже кичээнгейин салып чорза эки.
- Иштиг ие кижини шагзырап, баксыраар болза, улгады берген өгбө кижини ону артыжаар болза эки. Артыштын чыды оожургадыр, дүвүрелден чазыктырарыңа дузалаар. Харын-даа өгнүң иштинде янзы-бүрү багай бүдүмелдерден арыглаар.
- Амгы үеде иштиг херээжен кижилер иштин көзүлдүр кеттинип алган болур. Өгбелеривистиң чагып чорааны ёзугаар тыва иштиг херээжен кижини иштин улуска көргүспес чораан. Чүге дизе артык сеткилдиг улустуң багай сагыжы чеде берип болур.

База ол ышкаш Овур кожуунга
2009 чылда бир дугаар кожуун
чергелиг сааттыг иелер аразынга
«Оглум сен бе, кызым сен бе»
деп адаттынган моорейи болуп
эрткен.

Ук моорейге ниитизи-биле алды
сааттыг иелер киришкен.
Моорейни Геннадий Тумат аттыг
уран-чуул товуну
ажылдакчылдары болгаш
кожууннун культуразынын проф.
эвилели катый бедик деннелге
организаптап эрттиргеннер.

**Болуп эрткен моорейни чуруктарын
чыпшырган альбом**

*«Сааттыг ие-2009»
киржикчилери болгаш эртирикчилери*

*Моорейнин тишлекчизи С.Ойдун,
удуртукчузу А.С.Белек*

*Кожууннун культуразынын профсоюз даргазы
О.К.Маргыс*

*«Кым мурнай чоргээршл?
деп шылгалда уези*

*«Кым мурнай чоргээрил?
деп шылгалда уези*

*«Кым мурнай чоргээрш?
деп шылгалда уези*

Созу: Вилена Ооржак.

Оглум сен бе? Кызым сен бе?

Оттук-бижек, эзер чүгөн дүжээр болза
Оол боор деп, улуг улус чугаалажыыр.
Оорга мойун шыдашпасдап ыстап келир
Оглум сен бе?, Кызым сен бе? Чогум кым сен?

Удуп чыда сырга, билзек дүжээр болза,
Уруг сузун оштап тур деп, чугаалажыыр.
Удуп чадап аңдааштанып чыда хонар
Уруум сен бе? Оглум сен бе? Чогум кым сен?

Ийи чүрек согуун дыңнап, сагыш ааран
Ие кижичовулаңын кээргеп чоруңар!
Аар базым хүннер санап, муңгарай бээр,
Ава кижичүлөзин камнап чоруңар.

Кылыктанып ыглап сыктап муңгараарга,
Хыйланыычал аппарат деп чугаалажыыр.
Кылаштаарга мага бодун угбастай бээр,
Кызым сен бе? Оглум сен бе? Чогум кым сен?

-
- Материалды интернет чекизинден дилеп тыпкан.
 - Чуруктарны интернеттен хоолгалаан база, клубтун архивинден алган.

Коргенинер дээш четтирдивис!

